

BENCSIK PÉTER

A „TISZTA LAP” A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSSEN* AZ 1956. JÚLIUS 30–AUGUSZTUS 3-I PARLAMENTI ÜLÉSSZAK

A pártállami országgyűlések közismerten jelentéktelen események voltak: előre megírt felszólalások, a betérjesztett javaslatok érdemi vita nélküli elfogadása jellemezte őket. Egyedüli kivételként az utolsó, 1985-ben megválasztott parlament munkáját szokták megemlíteni, ahol jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény után évről évre jelentősebbé vált a törvényhozás munkája, évről évre megduplázódott az elfogadott törvények száma. Ennek fényében nem tűnik érthetőnek, hogy miért érdemes egyetlen ötnapos ülésszakkal egy önálló tanulmányban foglalkozni – még akkor is, ha arra 1956-ban került sor. A parlament 1956–57-es működéséről egyébként már egy önálló kötet is született, ám ez inkább az egyes képviselők tevékenységét vizsgálja. Az 1956. július–augusztusi ülésszokról mindössze a következőket állapítja meg a szerző: „naplójában nem találunk semmit, ami annak a jele volna, hogy a képviselők észleltek volna valamit a forradalom és a szabadságharc előszeléből. Esetleg Parragi György vérszegény interpellációja tekinthető ilyennek a hitoktatás kérdéséről.”¹

Ezzel szemben úgy vélem: a tárgyalat ülészak jelentős esemény volt. Bár a forradalom után, sőt a forradalom miatt, nem volt folytatása, de kiindulópontja lehetett volna az országgyűlés jelentősége növekedésének.² Ennek ellenére a szakirodalom hallgat erről az öt napos eseményről. Úgy is fogalmazhatunk, hogy épp úgy „feledésbe merült”, mint Gerő Ernő első titkárságának, reformjainak egésze.³ Az 1956 nyári ülészak három területen hozott fontos döntéseket, illetve hajtott végre jelen-

---

* Kutatásaimat az MTA Bolyai ösztöndíja támogatta. Szeretnék köszönetet mondani Szokolczai Attilának, amiért elolvasta a kéziratot és hasznos tanácsokkal segítette munkámat.

¹ Horváth Lajos: *A magyar országgyűlés 1956–57-ben*. Budapest, 2004. 179.

² E jelentőség-növekedés későbbi lehetőségeit természetesen nehéz megítélni, hiszen a történelem másként alakult. Valószínű azonban, hogy az országgyűlés kb. úgy működött volna a 60-as években, mint a csehszlovák nemzetgyűlés: viszonylag hosszú ülészakok, a törvényerejű-rendeletek számának és jelentőségének visszaszorulása stb. Erről lásd még: Bencsik Péter: *Az európai népi demokratikus és szocialista országok alkotmányainak összehasonlító vizsgálata*. Múltunk, 2012/3., 193–194. Olvasható interneten is: http://epa.oszk.hu/00900/00995/00031/pdf/EPA00995_multunk_2012_3_153-205.pdf

³ Bővebben lásd: Bencsik Péter: *Feledésre ítélt reformok? Az MDP KV 1956. júliusi ülése és a „tisztta lap” politikájának néhány történeti problémája*. In: Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. Tom. 129. Szeged, 2009. 111–137. Olvasható interneten is: http://allamszocializmus.lapunk.hu/tarhely/allamszocializmus/dokumentumok/tiszta_lap.pdf

tós lépéseket. Elsőként említem az országgyűlés szerepének növelésére tett intézkedéseket, amelyekről két határozat született. A második jelentős témakör a szocialista törvényesség megerősítésére irányuló törekvés volt, amely a szabálysértési bizottságokról szóló törvényt eredményezte, valamint itt kell megemlíteni Hegedüs András miniszterelnök, illetve Nonn György⁴ legfőbb ügyész parlamenti beszámolóját és ezek vitáját is. Végül, a harmadik kiemelkedő esemény az volt, hogy hét év óta először interpellációk is elhangzottak a tisztelt házban.

Az MDP PB először május 11-én, tehát még Rákosi Mátyás első titkársága idején foglalkozott az eredetileg júniusra tervezett nyári ülésszak kérdésével. A tervezett napirenden szerepelt a miniszterelnök beszámolója „az államigazgatás egyszerűsítéséről és megjavításáról, továbbá a szocialista törvényesség biztosításáról”, a legfőbb ügyész beszámolója, az új begyűjtési törvény, valamint az „új Ház-szabályzat” (vagyis az ügyrend) kidolgozása. Már ekkor igényként fogalmazódott meg, hogy az ülésen érdemi vita bontakozzon ki. Ennek érdekében a napirenden szereplő előterjesztéseket két héttel korábban szeretnék volna kiadni az illetékes bizottságoknak. A vita előkészítésére egy bizottságot kívántak létrehozni és felmerült az országgyűlés elnökségének átszervezése is.⁵

Június 14-én ismételtén foglalkozott a PB a nyári ülésszakkal, arról azonban nem született döntés, hogy mikor tartsák meg azt. Az ülésszakot hat naposra tervezték, de a vita után végül öt napra csökkentették azt. A májusban eltervezett napirendhez képest bekerült a szabálysértési bizottságokról szóló törvényjavaslat vitája, illetve az interpellációk lehetősége, igaz még csak mintegy három órás keretben. A PB a régi reflexeknek megfelelően előírta, hogy kik fognak hozzászólni a vitában, előre elkészítették a miniszterelnök és a legfőbb ügyész beszámolójának elfogadásáról szóló határozati javaslatot is.⁶ Ezt követően az új ügyrend kérdéséről nyilatkozott a sajtónak Pongrácz Kálmán, az országgyűlés jogi bizottságának elnöke. Véleménye szerint a régi ügyrend „egyáltalán nem alkalmas a legfőbb államhatalmi szerv működésének szabályozására”, bizonyos parlamenti „intézmények” pedig (pl. a bizottságok és az interpellációk) emiatt nem tudtak kifejlődni. Az új ügyrend célja pedig az, hogy az állami életet „az eddiginél demokratikusabbá” tegye.⁷

A tervezett napirendből a vezetés számára legfontosabbnak az országgyűlési képviselők munkájáról, illetve az ügyrendről szóló határozatok voltak, legalábbis erre

---

⁴ Nonn neve egyes forrásokban Non néven szerepel. A továbbiakban – idézett forrásszövegek kivételével – a Nonn alakot fogom használni.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) M-KS 276.f. 53/286. óe. Ez utóbbi átszervezés lényege az lett volna, hogy a ház tisztikarának egy tagja a képviselők munkájának jobb megszervezésével foglalkozzon. Az új ügyrendet a párt lapja már elég korán beharangozta: Szabad Nép, 1956. máj. 19., 3. Eszerint az Elnöki Tanács kérte fel az országgyűlés jogi bizottságát az új ügyrend elkészítésére.

⁶ MNL OL M-KS 276.f. 53/291. óe.

⁷ Szabad Nép, 1956. júl. 1., 3.

utal az, hogy ezt a két kérdést a PB július 5-én külön is megtárgyalta. Az előterjesztéseket Apró Antal nyújtotta be a testületnek. A képviselői munkáról szóló határozattervezet a Szovjetunióknak és a megelőző hét év eredményeinek szóló tiszteletkörök után kritikával illette az MDP-korszak parlamentjeinek tevékenységét: „nem valósultak meg kellőképpen azok a követelmények, amelyeket alkotmányunk a legfelsőbb államhatalmi szerv működésével szemben támaszt”. A kritika nem volt túlságosan éles, mindenestre a szöveg egyértelműen elhatárolódott a korábbi gyakorlattól, amelyet több alkalommal „nem helyeselhető” vagy „nem tartható fenn” kifejezésekkel minősített a tervezet. Bírálta, hogy az országgyűlés helyett fontos kérdéseket is az Elnöki Tanács szabályozott törvényerejű rendelettel. A javaslat szerint „érdemlegessé” kell tenni a kormány és az Elnöki Tanács parlamenti beszámolóit, „érvényt kell szerezni annak az alkotmányos rendelkezésnek”, hogy a Legfelsőbb Bíróság elnöke és a legfőbb ügyész is számoljon be munkájáról az országgyűlés előtt. Kritika bujt meg abban is, hogy javasolták: az eddiginél gyakrabban kell összehívni a házat, s az ülések időtartamát úgy kell megállapítani, hogy „lehetőség nyíljon az időszerű feladatok sokoldalú megvitatására”. Szükséges az is, hogy a képviselők időben megismerhessék az ülések elé kerülő kérdéseket. A napirendeket alaposabban kell előkészíteni, s minden törvényhez indoklást kell készíteni – folytatódott a javaslat. Mindezekből is kiérezhető, hogy a korábbi gyakorlat tehát ennek ellenkezője volt. Ez olvasható ki abból is, hogy az országgyűlési bizottságoknak „az ülésszakok közötti időkben is érdemleges tevékenységet kell kifejtetni”.⁸ A határozat a képviselők jogai és kötelességei terén is forradalmi változásokat javasolt: „kötelesek az eddiginél szorosabb kapcsolatot tartani választóikkal [...] rendszeresen számoljanak be [...] munkájukról. Tartsák meg fogadóóráikat.” Javasolta a tervezet, hogy a munkáját nem megfelelően végző képviselőket lehessen visszahívni. Mindezek érdekében célszerű volna az egyéni választókerületi rendszer bevezetése is – érvelt a tervezet. További fontos megállapítás volt, hogy „érvényt kell szerezni a képviselők mentelmi jogának” – hiszen ez megint azt jelenti, hogy az előző években e jog sem érvényesült. A tervezet végül a javaslatok megvalósítása érdekében további konkrét intézkedéseket javasolt (pl. új választójogi törvény kidolgozását).

A PB vitájának részletes jegyzőkönyve nem áll rendelkezésre, de a fennmaradt dokumentum tanúsága szerint tíz hozzászóló volt (köztük Rákosi, Gerő, Hegedüs is). A testület döntéséből látható, hogy a tervezet számos pontját kifogásolták. Ennek értelmében a megfogalmazást „pozitívabbá” kell tenni, utalni kell a párt szerepére is. A határozat szerint ki kell hagyni a szövegből a képviselők visszahívhatóságára, az egyéni választókerületi rendszerre történő áttérésre, valamint a mentelmi jog garantálására vonatkozó pontot, bár azzal az indoklással, hogy ezeket külön jogszabályban kell rendezni. Az ügyrenddel kapcsolatban kevesebb kifogás merült fel, itt

---

⁸ Ide tartozik a javaslat szerint a törvényelőkészítő munka, a szakértők bevonása, de az elfogadott jogszabályok végrehajtásának, továbbá az állami szervek ellenőrzése, a „bürokratikus gócok” felszámolásával együtt. MNL OL M-KS 276.f. 53/294. óe.

kisebb pontosítások mellett egyedül az változott, hogy kihúzták belőle a képviselői eskü bevezetésére tett javaslatot.⁹ Azzal, hogy a PB előre elfogadta mindkét későbbi határozat szövegét, megfosztották az országgyűlést valódi döntési jogkörétől, vagyis ismét csak a régi reflexek nyilvánultak meg. Igaz, mindez még a Gerő-féle tiszta lap-politika meghirdetése előtt történt.

Rákosi némileg váratlan lemondása után Gerő tehát átfogó reformokat hirdetett meg. A „tiszta lap” egyszerre jelentette az előző évek rossz gyakorlatával, bűneivel való szakítást és egy új politikai irányvonal kezdetét, illetve azt, hogy egyes, a párt számára kínos kérdésekre igyekeztek fátylat borítani.¹⁰ Ez a kettősség érezhető az országgyűlés működését érintő javaslatokon és tényleges változásokon. A régi gyakorlattal való szakítás igénye erőteljesebbé vált, a reformok egy részét gyorsan életbe is léptették. Ugyanakkor a korábbi hibák mélyreható feltárása elmaradt.

A parlamenti reformot Gerő programbeszéde és a KV határozata egyaránt érintette. Gerő július 18-i első beszéde, amit már első titkárként mondott, mentegetőzéssel kezdődött: „A helyzet úgy alakult, hogy nem tarthatok minden problémára kiterjedő, részletes beszámolót.” Amikor azonban rátért a „további demokratizálódást” célzó feladatokra, első helyen említette azt, hogy nagyobb szerepet kell biztosítani az országgyűlésnek. Az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletei helyett minden fontos kérdést törvényben kell rendezni,¹¹ ezért a parlamentnek „gyakrabban és szélesebb napirenddel kellene üléseznie”. Növelni kell a bizottságok szerepét, a képviselők és a választók között szorosabb kapcsolatot kell kialakítani. Ennek érdekében át kell térni az egyéni választókerületi rendszerre. Ez lehetővé tenné a munkáját nem megfelelően végző képviselők leváltását (azaz visszahívását) is – érvelt Gerő.¹²

A KV ülésén az országgyűlés szerepével kapcsolatban nem bontakozott ki vita,¹³ így a testület által elfogadott határozat tükrözte a PB korábbi álláspontját és Gerő felszólalásának lényegét.

---

⁹ MNL OL M-KS 276.f. 53/294. óc.

¹⁰ „A párt figyelmét nem a múltra kell fordítani [...] az önbírálat nem önmarcangolás” – fogalmazott Gerő 1956. július 18-i programbeszédében. MNL OL M-KS 276.f. 52/35. óc. Gerő talán úgy vélte, hogy a hibák nyílt feltárása aláásna a rendszer alapjait.

¹¹ Ennek ellentmondóan azt is hozzátette: növelni kell az Elnöki Tanács szerepét is. E megjegyzés célja nyilván az volt, hogy a bírálat ne az államfői testületet érje. Hogy miképp lehetne növelni az Elnöki Tanács szerepét, arról Gerő egy szót sem szólt. MNL OL M-KS 276.f. 52/35. óc.

¹² Uo. A beszéd szövegét a közvélemény már akkor is megismerhette, hiszen csaknem teljes egészében közölték a napilapok, valamint még a forradalom előtt önálló füzetben is megjelent. Lásd: Szabad Nép, 1956. júl. 19., illetve Gerő Ernő: *Pártegyességgel a szocialista demokráciáért*. Budapest, 1956. 13–20.

¹³ Egyedül Ács Lajos utalt felszólalásában az országgyűlés munkájára. A javaslatokat teljes mértékben támogatta. MNL OL M-KS 276.f. 52/35. óc.

A sajtóban is foglalkoztak a parlament közeledő ülészakával. A napirendek közül legnagyobb terjedelemben az új ügyrendről kérdezte a riporter Rónai Sándort, az országgyűlés elnökét.¹⁴

A PB már 1956. július 23-án elkezdett foglalkozni a reformok végrehajtásával, s a következő hetekben megindult a részletek kidolgozása. A pártállami–parancsuralmi reflexek azért még erőteljesek voltak: „össze kell hívni a Hazafias Népfrent elnökségét, hogy állást foglaljon a KV határozataiban [...] és szólítson fel a párt- és a kormány politikájának támogatására. [...] Kívánatos, hogy a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége hasonló értelemben foglaljon állást. [...] Hegedüs András és Non György elvtárs parlamenti beszédét ezek elmondása előtt legalább 3 nappal meg kell küldeni véleményezésre a Politikai Bizottságnak.”¹⁵

Ilyen előzmények után ült össze az országgyűlés 1956. július 30-án, hétfőn. Az öt napos ülészak összesen több mint 24 óráig tartott. Az első ülésnap inkább technikai jellegű volt, kivéve a az elnöki tanácsi és a miniszterelnöki beszámolót. 30-án mondott beszédet a lengyel szjejm elnöke, Stanisław Kulczyński; ekkor történt meg jogilag is a minisztériumok átszervezése, illetve egyes miniszterek, elnöki tanácsi tagok felmentése és kinevezése.¹⁶ Emellett beterjesztették az ülészakon tárgyalandó törvényjavaslatokat és bejelentették a benyújtott interpellációkat is.¹⁷

Az első napon politikai jelentősége csak a már említett két beszámolónak volt. Elsőként Kristóf István, az Elnöki Tanács titkára szólalt fel. Beszédében önkritikusan megállapította, hogy „az Elnöki Tanács munkájában a demokratizmus sokszor formális volt, ami gyakran kifejeződött abban is, hogy az Elnöki Tanács ritkán tartotta meg üléseit (!) és nem egy esetben az elnökséggel pótolta az Elnöki Tanács kollektív munkáját.” Ugyancsak hiba volt, hogy fontos kérdésekben is törvényerejű rendeleteket hozott a testület, ezzel csökkentette az országgyűlés szerepkörét. Ezeket a hibákat ki kell javítani, ezért felmerült az Elnöki Tanács ügyrendje módosításának szükségessége is. Kristóf szerint az országgyűlés feladatainak növekedése nem csökkenti az Elnöki Tanács jelentőségét. A továbbiakban az a feladata a testületnek, hogy

---

¹⁴ Szabad Nép, 1956. júl. 22., 3. Néhány nappal később arról is tudósított a párt lapja, hogy a jogi bizottság elfogadta az új ügyrend tervezetét. Szabad Nép, 1956. júl. 25., 2.

¹⁵ MNL OL M-KS 276.f. 53/296. őc.

¹⁶ A változásokat még a KV július 18–21-i ülésén határozták el. A legfontosabb változás az volt, hogy Gerő első titkárrá való kinevezése miatt lemondott a minisztertanács első elnökhelyettesi posztjáról (helyét Hidas István vette át). Új elnökhelyettesként megválasztották Marosán Györgyöt is a kormány tagjává. Átszervezték a nehézipari tárcákat (összevonták a szénbányászati, illetve a vegyipari és energiaügyi tárcát Bánya- és Energiaügyi Minisztérium néven, de egyidejűleg létrehozták a Vegyipari Minisztériumot is). Altomáré Iván élelmiszeripari miniszter helyére Nyers Rezső került. Boldoczki Jánost Horváth Imre váltotta a külügyek élén. Az oktatásügyi tárca is új vezetőt kapott: Erdey-Grúz Tibort Kónya Albert követte. Az Elnöki Tanács két tagját (Nezvál Ferencet és Vég Bélát) felmentették, helyükre Gerő Ernő és Rónai Sándor került.

¹⁷ *Az 1953. július 3-ára összehívott országgyűlés naplója.* (A továbbiakban: Ogyn.) 28. ülés. 1339–1384.

fokozott munkával alaposan készítse elő a törvényerejű rendeleteket, s előtérbe kell helyeznie a tanácsok és más állami szervek feletti felügyelet feladatát, továbbá be kell vonnia a tömegeket az állami életbe.¹⁸

Hegedüs András miniszterelnök valamivel hosszabban szólalt fel, beszéde az ország életének számos fontos kérdését érintette. Csak a legfontosabbakat kiemelve: Bejelentette a béke-, illetve tervkölcsonök megszüntetését, a letelepedési engedélyek eltörlését. Hosszasan beszélt a Gerő által megfogalmazott szocialista demokratizmusról, annak fejlesztéséről, többek között az országgyűlés és a tanácsok munkájának megjavításáról, a kollektív vezetés és az egyéni felelősség fontosságáról. Elismerte, hogy a korábbiakban túlzott központosítás volt az országban. A tervmutatók számának további csökkentését és decentralizálást helyezett kilátásba. A gazdasági tervek jelentős részét helyileg lehet majd kidolgozni – hangoztatta. Részletesen tárgyalta a szocialista törvényesség kérdését is. Olyan szabályokat kell kidolgozni, amelyek garantálják ezt. Ennek érdekében egységesíteni kell a joganyagot, új államigazgatási törvényt kell kidolgozni, fokozottan kell ellenőrizni az államvédelmi szerveket, minden bíróságot és a büntetés-végrehajtási intézeteket az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá kell vonni. Ki kell alakítani a „helyes bírói ítélkezést”, a bírák tanácsok általi választásának rendszerét az addigi kinevezési gyakorlat helyett. Fontos a vádlottak védelmének „érdemibbé tétele”, valamint a már a ház elé terjesztett szabálysértési bizottságokról szóló törvényjavaslat is – vélte a miniszterelnök. Harcolni kell a törvénytelen intézkedések, a protekció ellen is.¹⁹ A megfogalmazott mondatok egyszerre jelentettek kritikát a korábbi gyakorlattal szemben, s egyidejűleg mutatják azt is, hogy *szocialista* jelző továbbra is korlátozta a törvényességet.

A miniszterelnök beszámolóját már „vita” is követte. A felszólalókat ezúttal is előre kiválasztották, de mondandójukat már valamivel szabadabban fogalmazhatták meg. A vitára másnap, július 31-én került sor. Összesen hét hozzászólás hangzott el,²⁰ majd végül Hegedüs kapott válaszlehetőséget. A felszólalók egy része saját szűkebb pátriája érdekében lépett fel (Achátz Imre, Földvári Rudolf, Molnár Ernő), a mások egy-egy résztémakört boncolgattak (Házi Árpád és Kiss Imre a tanácsok munkáját, Vég Béla a gazdasági kérdéseket elemezte). Földvári kritikát is megfogalmazott a kormány addigi tevékenységével szemben, de azt elismerte, hogy a hibákat, nehézségeket Hegedüs is feltárta beszédében. Valódi bírálattal inkább csak az utolsóként hozzászóló Urbán Ernő élt. Őt személy szerint is érintette Hegedüsnek az írókhoz szóló előző napi mon-

¹⁸ Ogyn. 28. ülés. 1347–1353. A képviselők közül senki sem szólalt fel a beszámolóval kapcsolatban. Az országgyűlés ellenszavazat nélkül fogadta el a beszámolót, amely ismertette a legutóbbi parlamenti ülészak óta hozott elnöki tanácsi határozatokat is.

¹⁹ Ogyn. 28. ülés. 1356–1382. A beszámolót gyakorlatilag teljes terjedelemben közölték a más-napi lapok. Lásd Szabad Nép, 1956. júl. 31., 1–3. A beszéd második felében Hegedüs hosszabban foglalkozott a nemzetközi helyzettel és a kormány külpolitikájával.

²⁰ Ogyn. 29. ülés. 1388–1423. A felszólalásokat összefoglalta még: Szabad Nép, 1956. aug. 1., 1–2.

data: „bízunk abban, hogy a Központi Vezetőség július 18–21-i határozata után az írók egy részével fennállott félreértéseink és nézeteltéréseink végképp eloszlanak”²¹ Urbán válaszában aláhúzta: a nézeteltérés oka az SZKP XX. kongresszusa tanulságainak vontatott alkalmazása volt. „A párt- és államvezetés [...] csak foltozgat, időt igyekszik nyerni, s hogy – gorombán szólva – eljátszotta a jogot, hogy a nép bizalmát élvezze, s az országot vezesse.” A kemény szavak után Urbán megenyhült és hozzátette: július csattanós válasz volt minderre és „minden remény megvan a kibontakozásra”. Magáról a miniszterelnöki beszédről úgy vélte, hogy az nem szólamokból állt, hanem konkrétumokból, továbbá magas szocialista humanizmus hatotta át. Helyeselte, hogy a középparasztokat levették a kulákklistáról, sőt erkölcsi és anyagi kárpótlást is kaptak. De vajon „nem félmegoldásnak tartja-e a nép igazságérzete, amikor [...] viszont az a funkcionárius, aki köztudomásúan személyes bosszú, vélt érdemhajhászás, »jófiúság« vagy egyéb hasonló okok miatt tört a vesztükre, továbbra is helyén marad és sem erkölcsi, sem anyagi szempontból nem vonják felelősségre?”²² Ez a felvetés voltaképpen a később kibontakozó ún. „funkcionárius-vita” egyik korai megjelenésének tekinthető. A vita kezdetének Losonczy Géza szeptember 2-i, a Művelt népben megjelent cikkét tekintjük. Urbán Ernő parlamenti felszólalása egy hónappal megelőzte Losonczy cikkét.²³ Vitazáró felszólalásában a miniszterelnök is érintette ezt a megjegyzést: „Igaza van Urbán képviselőnek abban, hogy államapparátusunkban vannak olyan dolgozók, akik nem odavalók. Először persze bírálni kell, s ha a bíráló nem segít, ki kell tenni őket.”²⁴ Hegedüs András tehát bő egy hónappal Losonczy cikke előtt egyetértett a szektás, merev funkcionáriusok eltávolításának szükségességével!

A vita lezárulta után az országgyűlés ellenszavazat és tartózkodás nélkül, tehát egyhangúan elfogadta a miniszterelnök beszámolóját és az azon alapuló határozati javaslatot.²⁵

A második ülésnap legfontosabb napirendi pontja Nonn György legfőbb ügyész beszámolója volt. A legfőbb ügyész parlament előtti beszámolását az 1949-es alkotmány írta elő,²⁶ erre azonban első alkalommal csak ezúttal, 1956 nyarán került sor.

---

²¹ Ogyn. 28. ülés. 1368.

²² Ogyn. 29. ülés. 1420–1423. A fenti szó szerinti idézetek azonban nem kerültek bele a másnap Szabad Népbbe, még tartalmi összefoglalásban sem.

²³ A témáról bővebben lásd: Bencsik Péter: *Az MDP értelmiségi határozata és az 1956 őszi »funkcionárius-vita«*. Actas, 24. évf. (2009) 2. sz. 87–103. Olvasható az interneten is: <http://allamszocializmus.lapunk.hu/tarhely/allamszocializmus/dokumentumok/ertelmiseg2.pdf>

²⁴ Ogyn. 29. ülés. 1427.

²⁵ Ogyn. 29. ülés. 1428.

²⁶ 1949. évi XX. tv. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. 43. § (2) bek.

A hosszúra nyúlt beszámoló²⁷ fő gondolatmenete a szocialista törvényesség²⁸ köré szerveződött. Összességében feltétlenül Gerőt támogató, tehát reformelkötelezett beszéd volt, amelyben azonban kétségtelenül akadtak „keményvonalas” elemek is.²⁹

Az első figyelemre méltó tény az, hogy Nonn az 1953. július 4-i, Nagy Imre nevéhez fűződő új ügyészi szervezet létrehozására utalt „új, lenini elvek szerint létrehozott ügyészség”-ként. Ismertette az ügyészség főbb feladatait, majd hozzátette: „Ilyen széles jogkörrel felruházott ügyészséget csak a szocialista állam ismer”. Ez valóban így is volt, hiszen az ügyészség feladatkörei tényleg túlságosan szélesek voltak, gyakorlatilag korlátozták a bírói függetlenséget (amely az államszocializmus idején egyéb okok miatt is merőben fiktív volt).³⁰

Nonn úgy vélte, hogy „az új ügyészi szervezet tevékenyen közreműködött a törvényesség megszilárdításában”. Ennek indoklásaként ismét a Nagy Imre-kormány 1953–54-es intézkedéseit sorolta fel (az internálás és a rendőrbíráskodás megszüntetése, amnesztia, bírósági törvény, tanácstörvény stb.). Utalt az 1956 júliusi KV-ülésre és arra, hogy számos új jogszabályt kell még megalkotni a szocialista jogrendszer teljes kiépítéséhez, „nem utolsósorban azért, mert a törvényesség és a törvények jelentőségét eddig sokszor lebecsültük”, s e jelenségek „nem egyszer törvényt sértő rendeletek és utasítások kibocsátását eredményezték”. Nem gyakoroltuk megfelelően a jogszabályok feletti törvényességi felügyeletet – fogalmazott önkritikusan a legfőbb ügyész.³¹

A továbbiakban konkrét eseteket is idézve a dolgozók jogos panaszairól, valamint a munkáltatók és a dolgozók által elkövetett gazdasági szabálysértésekről, hanyagságról beszélt. Kifejtette azt is, hogy „a szövetkezés önkéntességének megsértése súlyos törvényt sértés, amely ellen az ügyészség köteles fellépni.” Nonn úgy vélte, hogy

---

²⁷ Ogyn. 29. ülés. 1428–1447. A beszámoló tehát hosszabb volt, mint a miniszterelnök exozéja. A beszéd szövegének zömét közölték a másnapi lapok is, lásd Szabad Nép, 1956. aug. 1., 3–4. A lap szöveghűen idézte Nonnt, de 21 kisebb-nagyobb részletet kihagytak az újság hasábjairól. A továbbiakban a lábjegyzetekben jelzem, ha ennek a kihagyásnak valami jelentősége van.

²⁸ Természetesen nem állítom, hogy a szocialista törvényesség fogalmát itt vetették volna fel először. 1956. április–május óta cikkek egész sora foglalkozott a témával a Szabad Népben, Irodalmi Újságban, Társadalmi Szemlében. (Ezek tételes felsorolásától most eltekintek.) Mindenesetre az a tény, hogy a szocialista törvényesség kérdését a parlamentben is megtárgyalták, jelentőssé teszi Nonn beszámolóját is.

²⁹ 2006-ban, amikor az interneten számos ünnepi adatbázis készült a forradalom 50. évfordulóján, az Origo hírportál elkészítette a Szabad Net nevű összeállítását, az ötven évvel korábbi cikkek-ből válogatva. Ebben tendenciózusan (?) csak a „keményvonalas” részleteket emelték ki Nonn beszédéből. Ezzel a tényeket meghamisítva, torz beállításban tüntették fel Nonn beszédét és egész személyiségét is. Lásd: <http://szabadnet.origo.hu/20060801erositsuk.html>. (Letöltés ideje: 2009. június. Jelenleg már nem érhető el az interneten.)

³⁰ Ogyn. 29. ülés. 1429. Vö. Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Osiris, Budapest, 2007. 484.

³¹ Ogyn. 29. ülés. 1429–1431. Az utolsó két idézet önkritikus megjegyzéseit a Szabad Nép nem közölte, mint ahogyan azt sem, hogy „egyes helyi tanácsok nemegyszer visszaélnék hatalmukkal”.

a törvény előtti egyenlőség és a teljes egyenjogúság megvalósult az országban, nemi, felekezeti és nemzetiségi hovatartozás nélkül. A délszláv kisebbség diszkriminációja is megszűnőben van – fogalmazott. A törvényességnek azonban két oldala van: az állampolgári jogok védelme az egyik, az állampolgári köteleességek teljesítése pedig a másik. Ez utóbbit az állampolgároknak kell teljesíteni, többek közt pl. beadási kötelezettségük fegyelmezett végrehajtásával.³²

A beszámoló talán legjelentősebb részlete az „1948 után” elkövetett törvénysértésekről szólt. Ennek okai között említette az osztályharc állandó éleződésének dogmáját, a személyi kultuszt, az „államvédelmi szervek különleges helyzetét”, illetve azt a tényt, hogy 1953-ig sem az ügyészség, sem más állami szerv nem gyakorolt ellenőrzést az ÁVH felett. 1953-ban, Péter Gábor perében indult meg a törvénytelen ségek kivizsgálása, amely az utóbbi időben gyorsult fel, „és ma már a [felülvizsgálat] végére értünk” – mondotta Nonn.³³ Ezután ismertette a rehabilitáció sokkoló statisztikai adatait: 149 elítélt ügyében járt el a Legfelsőbb Bíróság, s közülük 124 főt minden vádpont alól felmentett. Név szerint is megemlítette Rajk Lászlót és társait, továbbá Sólyom László tábornokot. A 149 említett személyen túl további 300 alaptalanul elítélt szabadult ki a börtönökből. Nonn kiemelte az ártatlanul meghurcolt személyek erkölcsi és anyagi kárpótlásának fontosságát, az ártatlanul kivégzettek családjának támogatását is. A kiemelt ügyeken túl megindult az egyszerű dolgozókat ért sérelmek (internálás, elbocsátás stb.) orvoslása is. Mindez – érvelt Nonn – „azt igazolja, hogy népi demokratikus rendszerünknek van ereje ahhoz, hogy a visszaéléseket, törvénysértéseket felfedje [...] hogy helyrehozza az elkövetett hibákat.” Sőt, ennél tovább is megyünk, folytatta: „szabadlábra helyezzük [...] azokat is, akikre valóban elkövetett bűncselekményeikért a múltban túl súlyos büntetéseket szabtak ki.” Az így szabadultak számát 1400-nál is többre taksálta a legfőbb ügyész.³⁴

Ezt követően rátért az ÁVH munkájának tárgyalására. Ugy vélte, hogy az előző három év alatt az ÁVH-nál is komoly változás történt, a szocialista törvényesség megszilárdult. Nonn arra hivatkozott, hogy számos államvédelmi dolgozóval szemben indult fegyelmi, vagy akár bírósági eljárás. Az újjászervezett ÁVH munkája igen fontos és felelősségteljes, ezért minden eszközzel, így az ügyészség munkája révén is erősíteni kell azt – vélte, hiszen „államvédelmi és igazságügyi szerveink a szocia-

---

³² Ogyn. 29. ülés. 1431–1433.

³³ A felülvizsgálat valójában nem ért véget ezzel. Jól mutatja ezt az, hogy az SZKP XXII. kongresszusa (1961 októbere) után az MSZMP ismét kénytelen volt foglalkozni a „munkásmozgalmi személyiségek ellen indított törvénysértő perek” kérdésével, s erről a PB 1962. augusztus 14–16-án hozott ismét határozatot. Csakúgy, mint 1956-ban, ekkor sem vizsgálták felül az 1946–1949 közötti koncepciók pereket; erre csak a rendszerváltás után került sor. Az 1962-es vizsgálatokat elemzi Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza*. 2. kötet. Szabad Tér–Kossuth, 2003. 80–102.

³⁴ Ogyn. 29. ülés. 1433–1436. A témához lásd még: Baráth Magdolna: *Az MDP vezetése és a rehabilitáció (1953–1956)*. Múltunk, 1999/4. 40–97.

lista törvényesség maradéktalan betartásával ma már valóban csak az ellenségre mérik csapásaikat.”³⁵

„Bűnüldözésünk egyik legfőbb feladata a nép vagyona ellen vétők felelősségrevonatása” – folytatta beszámolóját a legfőbb ügyész. E munkában azonban különbséget kell tenni a jelentős és a jelentéktelen bűnöket elkövetők között, s utóbbiakkal (a „megtévedt dolgozókkal”) szemben csak „nevelő jellegű intézkedésekkel kell eljárni”. „Törvényeink a legutóbbi időkig nem adtak lehetőséget arra, hogy a jelentéktelen ügyek társadalmi úton, a bíróság mellőzésével kerüljenek elbírálásra.” Ez a gyakorlat szűnt meg a Munka Törvénykönyve módosításával, a társadalmi bírászkodás³⁶ bevezetésével, valamint az országgyűlés előtt fekvő szabálysértési bizottsági törvény megszavazása esetén. A vádlottak száma ezek következtében máris jelentősen csökkent. A bűnüldözési statisztika azt mutatja, hogy az összes bűncselekmény-kategóriában csökkent a bűnesetek száma. E jelenség okaként Nonn „társadalmi rendünk erősségét” nevezte meg. Az államrend elleni izgatások száma is csökkent, mivel „világosan elkülönítjük azokat, akik bírálattal feltárják a megmutatkozó hibákat [...] azoktól, akik [...] izgató, gyűlölködő kijelentésekkel [...] akadályozzák építőmunkánkat.” A burzsoá-reakciós nézetek hangoztatóinak nálunk nem lehet szólásszabadsága – szögezte le. „Egyre kisebb számban, de vannak még olyan panaszok, hogy a rendőrségen egyes beosztottak durva törvénysértéssel erőszakot alkalmaztak előállítottakkal szemben. Az ügyészi felügyelet kötelessége [...] a magukról elfeledkezett személyek elleni eljárni.”³⁷

Az ügyészi szervezet a bíróság munkájának törvényességét is felügyeli – mondta a továbbiakban a legfőbb ügyész. A burzsoá államok bíróságai nem a nép, hanem a tőke érdekeit védik, szemben a szocialista bíróságokkal. Visszautasította azokat a burzsoá vádakot, miszerint bíróságaink nem az igazságot keresik. „Szocialista bíróságaink függetlenek és csak a törvényeknek vannak alávetve. A szocialista bíróságok a nép bíróságai és senkit sem ítélnek el pusztán osztályhelyzete miatt”.³⁸ Fontos volt, hogy Nonn egyértelműen leszögezte: „Az osztályellenség, ha nem vét törvényeink ellen és eleget tesz az állam iránti kötelezettségeinek, nem kerülhet bíróság elé.” Ennek némileg ellentmondva azonban azzal folytatta, hogy ha „a büntettes ártó szán-

---

³⁵ Ogyn. 29. ülés. 1436–1437. Az utolsó idézetet a Szabad Nép aug. 1-jei száma nem közölte. Az ÁVH és a szocialista törvényesség kérdései kapcsán lásd még: Baráth Magdolna: *Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban*. Betekintő, 2010/3. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2010_3_barath.pdf; uő.: *A Belügyminisztérium „megtisztítása” a volt ÁVH-soktól, 1956–1962*. In: Ständeisky Éva – Rainer M. János (szerk.): *Évkönyv 7. Magyarország a jelenkorban. 1956-os Intézet, Budapest, 1999. 95–108.*

³⁶ Erről lásd: Fleck Zoltán: *Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban*. Budapest, 2001. 176–214.

³⁷ Ogyn. 29. ülés. 1437–1442.

³⁸ A bíróságok függetlensége ténylegesen nem állt helyre, s a forradalom utáni megtorlás idején ismét közvetlen pártutasításokat kellett végrehajtania. Ugyanez vonatkozik az osztályszempontú bírászkodás kérdésére.

déka éppen osztályhelyzetéből [...] fakad”, akkor azt mindenképp figyelembe kell venni. Elismerte a legfőbb ügyész, hogy a múltban a bíróságok túl szigorú ítéleteket szabtak ki, amelyeket utólag is enyhítenek. Nyíltan szakított a beszámoló az ún. Visinszkij-elvvel:³⁹ „A múltban sok esetben a pusztá beismerés túlzott jelentőséget nyert. A beismerés azonban egy bizonyíték csupán.” Nagy jelentősége van annak is, hogy kimondta: „A védelemhez való jog érdemben illet meg minden bíróság elé állított személyt. Meg kell állapítanunk, hogy sokszor nem vettük kellőleg figyelembe a szocialista igazságszolgáltatás eme alapvető követelményét. A védői jogok korlátozása törvénysértés.” E hibás gyakorlat felszámolására már történtek intézkedések is – számolt be róla Nonn György. A továbbiakban a bíróságok társadalmi ellenőrzése, azon belül is főleg a bírák választása és választóik előtti beszámolójának rendszeres megtartása javíthatná az ítélkezést – vélte. Beszámolt arról is, hogy csak nemrégiben számolták fel azokat a régi „burzsoá börtönszabályokat”, amelyek „az elítéltek legszélesebb kizsákmányolását tették lehetővé”.⁴⁰

A hosszas beszámoló végén Nonn a polgári peres eljárásokról, majd a törvényesség biztosítékairól szolt. „Véget vetünk minden önkénynek, törvénysértésnek” – ígérte, ezzel ismét elismerve, hogy ezek nem is sokkal korábban még mindennaposak voltak. Szépíteni próbálva a közelmúltról festett sötét képet, Nonn rátért a nyugati igazságszolgáltatás „bemutatására”, a valóságtól teljesen elrugaskodott hazugságokkal: „a legkegyetlenebb terror eszközeivel próbálják meghosszabbítani a kizsákmányolást [...] az imperialista burzsoázia államának természetéhez tartozik a törvények kijátszása, a dolgozók kismimizése [...] A mi rendszerünknek ez nem természete. Ellenkezőleg, rendszerünk nem tűri a törvénysértést, az önkényt”⁴¹ – állította, pedig pár perccel korábban maga is a rendszer által elkövetett önkényről és törvénysértésről beszélt. Ezek a zárógondolatok valójában nem is illenek a korábbiakhoz; az olvasónak az az érzése, hogy mintha ezeket csak külső utasításra, ideológiai okokból kellett beleszóni a beszámolóba. Akárhogyan is történt, kár, hogy ez is elhangzott, hiszen lerombolta azt a pozitív hatást, amit egyébként a beszéd keltett – vagy legalábbis kelthetett volna. Pedig – mint az a fentiekből kiderül – számos területen nyíltan felfedte az ötvenes évek terror-jellegű politikáját, az önkényeskedést, így a beszéd egésze olyan rendszerkritikának tekinthető, amely el is határolódott ettől a régi, bűnös rendszertől és „tisztá lapot” kívánt nyitni az igazságszolgáltatás működésében.

---

³⁹ Andrej J. Visinszkij az 1930-as évek szovjet főügyésze volt a nagy moszkvai koncepciós perek idején. Az ő nevéhez kapcsolják azt az elméletet, melynek főbb elemei a következők: nincs meg az ártatlanság vélelme; a bizonyításhoz elég a beismerő vallomás; nem a bíróságnak kell bizonyítani a bűnösséget, hanem a vádlottnak, illetve a védelemnek az ártatlanságot. Maga Visinszkij hivatalosan tagadta ugyan a fenti elveket, de valójában a sztálinizmus idején ez volt a tényleges joggyakorlat. Vö. Visinszkij, Andrej Januarevics: *A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952., különösen: 278–281, 290–296.

⁴⁰ Ogyn. 29. ülés. 1442–1445.

⁴¹ Ogyn. 29. ülés. 1445–1447.

A beszámoló után ismét vita „bontakozott ki”, újból csak előre kijelölt felszólalókkal. Nonn nyílt bíráló szavai után azonban néhány hozzászóló szintén felbátorodott. Erre annál is inkább lehetőség volt, mert csak az első hozzászólás hangzott el még 31-én délután, a többiek már augusztus 1-jén szólhattak – elvileg volt tehát idejük átgondolni a mondandójukat.

Nagy Dániel viszont még július 31-én szólott hozzá Nonn beszámolójához. Számos helyi túlkapásról, törvénysértésről számolt be szinte az ország területének egészéről. Elsősorban a falvak életében előforduló önkényeskedésekre hívta fel a figyelmet. Felszólalása végén támogatásáról biztosította, elfogadta a legfőbb ügyész beszámolóját.⁴²

Augusztus 1-jén, az ülészak harmadik tárgyalási napján a beszámoló vitájának folytatása előtt a ház megtárgyalta a Szovjetunió Legfelső Tanácsa leszerelési felhívását és határozatot is hozott ennek támogatásáról. Ugyancsak napirend előtt szóltal fel Gerő Ernő a forint kiadásának tíz éves évfordulója alkalmából.⁴³

Ezt követően az előző délutáni felszólaló után még négyen kaptak szót a legfőbb ügyész beszámolója vitájában. Vélhetően jól előkészített felszólalások voltak, hiszen az előző nap szóló Nagy Dániel elsősorban a falvak, az ezúttal először szót kapott Csikesz Józsefné az üzemek szocialista demokráciájának megszilárdításáról beszélt. Csikeszné is számos törvénysértést idézett fel, majd hozzátette: a dolgozók is gyakran sértik meg a törvényességet. Nagy reményeket fűzött a szerveződő társadalmi bíróságokhoz. Sajnálatosnak nevezte, hogy ezek szervezése lassan és késedelmesen folyik. Pedig „a dolgozók széles tömegeinek neveléséhez elsősorban olyan légkör szükséges, amelyben maguk a dolgozók bélyegzik meg a kilengéseket. [...] Az üzemekben ilyen légkört kell teremteni a társadalmi bíróságoknak”.⁴⁴

Kiss Károly a pártvezetés tagjaként nem is hozzászólást mondott el, hanem kis túlzással szólva folytatta, vagy összefoglalta Nonn beszédét. Feljogosítottnak érezte magát, hogy a „nép nevében” szóljon (majd végül arra, hogy a párt nevében is elfogadja a beszámolót). Kifejtette, hogy az ügyészség munkája „az utóbbi időben örvendetesen megjavult”. Az ÁVH-t ért bírálatot jogosnak nevezte ugyan, de gyorsan hozzátette: „a testület egésze, munkájában és törekvésében a dolgozó nép érdekét szolgálta. Ma pedig, amikor levonta a szükséges tanulságokat az elmúlt esztendő hibáiból, amikor kivetette soraiból az oda nem való elemeket, még céltudatosabban szolgálja e nemes ügyet.” A dolgozók – vélte Kiss – „azt kívánják, hogy a mi népi igazságszolgáltatásunk legyen kemény, de ne büntessen igazságtalanul.” Be-

---

⁴² Ogyn. 29. ülés. 1448–1455. Tudósított róla: Szabad Nép, 1956. aug. 1., 4.

⁴³ Ogyn. 30. ülés. 1459–1462., ill. 1462–1464. Mindkettőről lásd: Szabad Nép, 1956. aug. 2., 1. Az első titkár felszólalását a lap szerint „viharos, lelkes taps” követte; ez kissé a személyi kultusz légkörét idézte fel.

⁴⁴ Ogyn. 30. ülés. 1464–1469.; Szabad Nép, 1956. aug. 1., 1–2.

szédét azzal végezte, hogy „fel kell lépni minden olyan kísérlet ellen, amely bizalmatlanságot akar szítani állambiztonságunk (sic!) és jogvédelmünk ellen”.⁴⁵

Sárfi Rózi a tematikus hozzászólások sorát folytatta, s kimondottan a Munka Törvénykönyve szabályainak elég gyakori megsértéséről beszélt. Birkás Imre bírálta képviselőtársait és önmagát is: véleménye szerint keveset tettek a szocialista törvényesség biztosítása érdekében, „igaz, hogy a mentelmi jog gyakorlati hiánya nem tette ezt lehetővé”. E megjegyzés révén ismerhette meg a közvélemény, hogy az előző években mentelmi jog sem létezett valójában. Érintette a személyi kultusz kérdését is: „igyekeznek az ellenséges agitáció úgy beállítani [...] mintha az a szocialista társadalmi rend velejárója lenne”, holott az szerinte „a korábbi osztálytársadalmak [...] maradványa”.⁴⁶

Nonn György viszonylag röviden válaszolt a felvetésekre. Kiss Károly dogmatikus értelmezéséhez csatlakozva maga is úgy értékelte, hogy gyökeres fordulat történt az államvédelmi szervek munkájában. „Éppen ezért az ellenség [...] a régi államvédelmi szervek hibáira hivatkozva próbál hangulatot kelteni a mai államvédelmi és rendőrségi szervezetek ellen.”⁴⁷ Az országgyűlés Nonn beszámolóját mindezek után ellenszavazat nélkül elfogadta.

A beszámoló és a vita jelentőségét abban látom, hogy széles nyilvánosság előtt tárta fel a múlt bűneit, még ha nem is azok teljes mélységében. Már emiatt is remélhető, hogy ezek után a Gerő-féle vezetés valóban gyökeresen új államvédelmi-igazságügyi politikát kíván folytatni. A szocialista törvényesség fogalmának 1956 nyarán érvényes definícióját megfogalmazni mégis meglehetősen nehéz. E fogalmat használták korábban is, s akkor egyértelműen az osztályharcos ítélkezést értették alatta. Azonban már 1956 májusában – egy, a Legfelsőbb Bíróságnak készült, ismeretlen szerzőjű írásban – elismerték: „osztályharcos ítéleten az igazságosnál, törvényesnél súlyosabb ítéletet értettünk, olyan ügyekben pedig, ahol osztályidegenek is szerepeltek, sokszor az osztályharcosság jelszavát hangoztatva teljesen félretettük a jogszabályokat, nyílt, éles törvénysértéseket követtünk el”.⁴⁸ A törvénysértésektől tehát Gerő, Nonn, sőt még Kiss is elhatárolódott, de addig nem jutottak el, hogy a „törvényesség” betartását követeljék meg, hanem csak a „szocialista törvényességet”, ami nyitva hagyta a lehetőséget arra, hogy a rendszerrel szemben állókra ellenséges cselekmény nélkül is lesújtssanak az „új államvédelmi szervek”.⁴⁹ Mindenesetre

---

⁴⁵ Ogyn. 30. ülés. 1469–1473.; Szabad Nép, 1956. aug. 2., 2.

⁴⁶ Ogyn. 30. ülés. 1473–1480, ill. 1480–84.; Szabad Nép, 1956. aug. 2., 2.

⁴⁷ Ogyn. 30. ülés. 1484–1486; Szabad Nép, 1956. aug. 2., 2.

⁴⁸ Idézi: Zinner Tibor: *A kádári megtorlás rendszere*. Budapest, 2001. 199.

⁴⁹ „A sajátos, eleve torzult optikájú, a törvényességet csak jelzős szerkezetben, tehát a maga teljességében el sem fogadó, sztálini korszakot idéző megközelítés jelzi, hogy mindennek alfája és ómegája a párt, a kommunista párt.” Révai Valéria (szerk.): *Törvénytelen szocializmus. A Tényfeltárási Bizottság jelentése*. Zrínyi-Új Magyarország, Budapest, 1991. 330.

a fogalom átértelmezését, vagy legalábbis annak kísérletét a helyes irányba tett apró lépésként, pozitívumként kell értékelni.

Az ülés után rátért a ház előtt fekvő egyetlen törvényjavaslat tárgyalására.⁵⁰ A szabálysértési bizottságokról szóló törvény tematikailag kapcsolódott a „szocialista törvényesség” kérdéséhez. Az előzményekhez tartozik, hogy július 24-én hirdette ki az Elnöki Tanács az 1956. évi 16. tvr.-t a szabálysértések megállapításának rendjéről és egyes büntettek szabálysértéssé minősítéséről. Ennek értelmében a tanácsok szabálysértési előadóinak számos új esettel kellett foglalkoznia és várható volt a túlterheltség jelentkezése. A törvényjavaslat előadója Nánási László volt, aki kiemelte: a javaslat segíti a törvényesség megszilárdulását, bevonja a dolgozókat a törvények védelmébe és sokoldalúbbá teszi a kisebb súlyú cselekmények elleni védekezést. A felállítandó szabálysértési bizottságok tagjait a tanácsok választják majd meg a tanácstagokból és más, köztisztelőben álló személyekből. A régi szabálysértési előadók természetesen szakmai tanácsot adnának nekik. Nánási szerint az állampolgárok nevelését „egy, a dolgozókból álló bizottság bizonyára jobban el tudja látni”. Ismertetette még az országgyűlés jogi bizottságának javaslatát, amely a törvényjavaslatot úgy módosítaná, hogy fellebbezés esetén a nagyvárosokban ne az azonos szintű végrehajtó bizottság legyen az eljáró szerv, hanem a fővárosi (megyei jogú városi) tanácson megszervezett szabálysértési bizottság lássa el a feladatot.⁵¹ Mai szemmel nézve persze erősen kétséges, hogy érdemes-e a „dolgozókat” bevonni az igazságszolgáltatás bármely szegmensébe, de korszakunkban a bíróságokon is „népi” (valójában elvtársi) ülnöki rendszer működött. Szintén figyelemre méltó az átnevelésbe vetett hit...

A javaslatához hárman szóltak hozzá. Ezeket sem lehet vitának nevezni, hiszen valamennyi hozzászóló támogatta a törvényt, s beszédükben annak fontosságát kívánták igazolni. Így inkább néhány, a korszakra jellemző motívumot emelnék ki a felszólalásokból. Ilyen pl. a nyugati világ bírálata. Juhász Imréné szerint ugyanis „az egyszerű dolgozóknak a bíraskodásban való ilyen részvétele csak a szocialista rendszerű országokban van biztosítva [...] [Nyugaton] az esküdteket a jómódúak sorából választották [...] Az imperialista országok nagy részében ma a bíraskodás területén a jognélküliség, az önkény uralkodik, a jog helyét a terror foglalta el [...] a kapitalista államokban az elkövetett bűncselekményekkel, vétségekkel arányban nem álló magas büntetések kiszabásával akarják elrettenteni a polgárokat a bűnözéstől, addig nálunk a fő módszer a nevelés, a megelőzés.” S mondta mindezt azután, hogy a legfőbb ügyész beszámolt a sorozatosan kiszabott túl súlyos hazai büntetésekről... A törvény indoklásaként elmondta még, hogy az ügyek feltorlódása a szabálysértési előadóknál azért is káros, mert fél éves átfutás esetén már jelentősen csökken a

---

⁵⁰ Eredetileg tervezték a begyűjtési törvény tárgyalását is, ezt azonban egy későbbi ülészakra halasztották.

⁵¹ Ogyn. 30. ülés. 1487–1489; Szabad Nép, 1956. aug. 2., 2.

nevelő hatás – sőt, sok esetben már a feljelentés is elmarad. Előnyt jelent az is, hogy az eljárás lefolytatása helyben történik (nem kell a járászékhelyre sem utazni, mint korábban).⁵²

Hegyi Imre a bíróságok terheinek csökkenését is várta az új törvénytől, amely az ügymenet felgyorsításán át a törvénybe vetett bizalmat is javítja. Demokratikusnak nevezte a javaslatot azért is, mert növeli a tanácsok önállóságát. Ő is kiemelte a nevelés szerepét, s elmondott egy történetet, amelyben egy gyári munkás „inkább hat hónapig ült volna, de még egyszer nem állna saját munkatársai elé. Igen restellte, hogy ilyen dolog történt vele.”⁵³

Győre József, a korábbi belügyminiszter meglepő módon kritikus felszólalást tett. Elismerte a korábbi gyakorlat hibás voltát (pl. abban, hogy „ugyanaz a szerv, illetve személy nyomoz és bíraskodik [...] a szabálysértési előadók elfogult és egyoldalú, gyakran önkényes” intézkedéseket tettek). Később még a „törvénysértő” jelzővel is illette az előadók addigi munkáját. Káros volt, hogy az előadók községről községre jártak, „vándorbíraskodtak”, s a helyi embereket, ügyeket nem ismerve szabtak ki bírságokat. A nevelő hatás szerepét Győre is kiemelte, emiatt dicsérte a társadalmi bíróságokat is. Végül egy kisebb módosítást javasolt a jogszabályhoz, amit a törvényt benyújtó Apró Antal is támogatott és a Ház (ellenzavazat és tartózkodás nélkül) meg is szavazta azt.⁵⁴

A negyedik ülésnapon az elnöklő Rónai Sándor beszámolt parlamenti küldöttségek cserelátogatásáról és az Interparlamentáris Unióról, amellyel kapcsolatban négy, viszonylag hosszabb hozzászólás is elhangzott, amit Rónai válasza követett.⁵⁵

E nap, augusztus 2-a politikailag jelentős napirendjét két országgyűlési határozat vitája jelentette. „Az országgyűlés és az országgyűlési képviselők munkájáról”, ill. „az országgyűlés ügyrendjéről” címet viselő határozattervezeteket együttesen tárgyalta a parlament. Mindkét határozattal már jóval korábban foglalkozott a PB is, amint arról fentebb szó esett. Érdeemes összehasonlítani a PB által tárgyalta tervezetet és a parlament elé került változatot: az eredeti előterjesztés sok helyen élesebben fogalmazott, ezt minden esetben tompították. Az országgyűlés elé került verzióban már nem kapott helyet a korábbi hibákra utalás, a megfogalmazások a PB instrukciói sze-

---

⁵² Ogyn. 30. ülés. 1489–1495. A felszólalást idézte a Szabad Nép aug. 2-i száma is, azonban az idézett ideologikus, nyugatot támadó gondolatok a lapban nem jelentek meg. Ott a felszólalásnak azt a részét emelték ki, hogy a törvény újabb tízezreket von be a közügyek intézésébe stb.

⁵³ Ogyn. 30. ülés. 1495–1499; rövid ismertetőt közölt a Szabad Nép aug. 2-i száma is.

⁵⁴ Ogyn. 30. ülés. 1499–1508; Szabad Nép, 1956. aug. 2., 2. A módosítás lényege az volt, hogy a szabálysértési bizottságoknak ne kelljen írásbeli jelentést adnia az ügyészségnek a tárgyalat esetekről, csak szóbeli tájékoztatást.

⁵⁵ Ogyn. 31. ülés. 1514–1547. A hozzászólók a magyar delegációk tagjai voltak, akik külföldi parlamenti látogatásokon vettek részt, így Wolf Johanna csehszlovákiai, Sebes István NDK-beli, Szádeczky-Kardoss Elemér Szovjetunióbeli tapasztalatairól számolt be, Friss István pedig az Interparlamentáris Unió magyar delegációjának munkáját ismertette. Lásd még: Szabad Nép, 1956. aug. 3., 1–2.

rint „pozitívabbá” váltak. Érdekes azonban a parlamenti „vitára” is figyelmet fordítani. Vajon az országgyűlés nagyobb szerepéről szóló határozat tárgyalásakor máris bővült a Tisztelt Ház jogköre?

A felszólalók köre mindenesetre „népfrontos” lett, hiszen a volt kisgazda miniszterelnök Dinnyés Lajos és a korábbi Radikális Párt elnöke, Harrer Ferenc is szót kapott. Talán ezzel is a koalíciós idők parlamentjéhez való visszakanyarodás szándékát kívánták jelezni Gerőék? A javaslatok előterjesztője Pongrácz Kálmán, a jogi bizottság elnöke volt, aki nem fukarkodott a korábbi gyakorlat kritikájával: „kétségtelen, hogy országgyűlésünk [...] eddig nem töltötte be azt a szerepet, amelyet a szocialista államban a legfelsőbb államhatalmi szervnek be kell tölteni”, annak érdekében, hogy „végezze mindazokat a feladatokat, amelyeket az Alkotmány előír”. Ismertette, hogy az országgyűlés jogi bizottsága felhasználta „pártunk ezzel kapcsolatos iránymutatásait”, illetve a többi szocialista ország tapasztalatait. Hozzátette: „Gondosan ügyeltünk rá, hogy javaslataink ne jelentsenek visszakanyarodást a burzsoá parlament felé”, hiszen „a burzsoá parlament és a szocialista országgyűlés között minőségi különbség van.” A kötelező ideológiai tiszteletkörök után ismét bírálta az addigi gyakorlatot, pl. a törvényerejű rendeletek túl nagy számát. „A törvényerejű rendelet alkotmányosan hozott jogszabály, de voltaképpen kivételes eszköz. Ha a törvényeknek törvényerejű rendeletekkel való helyettesítése általánossá válik, akkor az olyan hiba, amit meg kell szüntetnünk.” Hibás volt az is – folytatta –, hogy az országgyűlés fontos problémákat nem tárgyalta meg, az Elnöki Tanács beszámoló formálisak voltak, nem alakult ki interpellációs jog, ami szemben áll az alkotmánnyal. Mindezek miatt az országgyűlés és a képviselők munkája is formális volt. Pongrácz ezután ismertette a határozatok főbb pontjait és indokolta is ezek szükségességét. Bírálta, hogy az országgyűlés csak évente kétszer ült össze, de hozzátette: „nem kívánunk most a másik végletbe esni”. Az érdemi munkához azonban idő kell. A továbbiakban minden törvényhez részletes indoklást kell készíteni, meg kell tárgyalni minden fontos kérdést, rendszeressé kell tenni a ez Elnöki Tanács, a Legfelsőbb Bíróság elnöke és a legfőbb ügyész beszámolóját. Az országgyűlés fontos feladata a szocialista törvényesség biztosítása is, ami a mentelmi jog „szilárd biztosításából” is adódik: a képviselők bátran bírálhatnak... Növelni kell az országgyűlés állandó bizottságainak számát, amelyek révén az ülésszakok közt is élénk munka folyhat a parlamentben. De javítani kell a parlamenten kívüli munkát is: szükségesek a képviselői fogadóórák, a különféle beszámolók a választóknak. Pongrácz leszögezte: a határozatok helyesek, de csak elvek; „a gyakorlati életben annyit érnek majd, amennyit meg tudunk belőlük valósítani”. Az országgyűlés határozatait korábban nem hirdették ki a hivatalos lapban, ezúttal azonban a javaslat erre is kitért. Pongrácz szerint ez „szokatlan, de teljes mértékben demokratikus”.⁵⁶

---

⁵⁶ Ogyn. 31. ülés. 1547–1556.; Szabad Nép, 1956. aug. 3., 2.

A demokrácia persze ezúttal is jelzővel korlátozott, szocialista demokrácia volt, amelynek lényegét rögtön ki is fejtette Apró Antal. A szocialista demokrácia kibontakozása „a Párt vezetésével” képzelhető el. „Mi a demokrácia alatt [...] a dolgozó nép politikai és gazdasági hatalmát értjük. [...] Melyik kapitalista állam dicsekedhet ilyen demokráciával? [...] Ilyen demokrácia a kapitalista országokban nincs, de nem is lehet!” Majd hosszasan elemezte az egyik fő különbséget: „Az ellenséges imperialista körök azt is hangoztatják hazai csatlósainkkal együtt, hogy az az igazi demokrácia, ahol többpárt-rendszer van, és hogy mi is kanyarodjunk vissza a hét-nyolc évvel ezelőtti politikai viszonyokhoz, csináljunk többpárt-rendszert, csináljunk valamilyen koalíciós hatalmat, esetleg szervezzük újjá a rég megszűnt pártokat. Nyíltan kell erről beszélnünk tisztelt Országgyűlés. Világosan meg kell mondani véleményünket, mert idehaza is van bizonyos körökben ilyen illúzió. Nyíltan és egyenesen megmondjuk, mi nem ezt értjük demokrácia alatt! [...] ők olyan országgyűlést szeretnének látni a mostani helyén, ahol óriási pártharcok dúlnak, parlamenti csaták folynak. Az országgyűlésben a most folyó alkotó, építő munka helyett a dolgozó osztályok, a képviselők közötti politikai pártharcokat szeretnék látni.” Nem kis csúsztatással azt is hozzátette, hogy a többpárti demokrácia a gyárak, földek visszaadását jelentené a tőkésnek... Apró ezek után magabiztosan ezt is kijelentette: „nagy politikai tudatlanság, a nép erejének lebecsülése, ellenséges szándék kell ahhoz, hogy hazánkban a szocialista fejlődés ilyen jelentős eredménye után egyesek azt tételezzék fel, hogy visszafordítjuk, vagy hogy ők visszafordíthatják a szekér rúdját és a magyar népi demokrácia visszakanyarodik a polgári demokrácia irányába, vagyis jobbra megyünk”.⁵⁷

Miután a képviselőket felvilágosították a szocialista demokratizmus határaitól, felszólalási lehetőséget kaptak a társutasok, azaz a korábban működő más pártok még aktív, az MDP-vel együttműködő képviselői. Dinnyés Lajos szerint a képviselők „máris az új ügyrend szellemében szólaltak fel”. Nem tudni, hogy szándékos vagy nem tudatos elszólás volt-e, de ehhez azt is hozzátette, hogy a felszabadulás óta először... Az elszólásoknak nem volt vége: Dinnyés azt találta mondani, hogy „sajnos itt [ti. a törvényerejű rendeletek kérdésében] is elburjándzott a demokrácia”, majd az általános derűtség után: „Helyesbítem: illetve a bürokrácia.” Kiemelte, hogy Hegedűs András az előző napok egyikén saját szavaival válaszolt, s ez jobb, mint az előre megírt szövegek. (Dinnyés nyilván élénken emlékezett, hogy az ő miniszterelnöksége idején még tiltotta a házszabály az előre megírt felszólalások felolvasását.⁵⁸) További bírálatként azt is kikotyogta, hogy az utóbbi években „a legtöbb törvény-

---

⁵⁷ Ogyn. 31. ülés. 1556–1568.; Szabad Nép, 1956. aug. 3., 2–4.

⁵⁸ *A Nemzetgyűlés házszabályai*. Budapest, 1946. 56. „Beszédet – az elvi jelentőségű nyilatkozatokat kivéve – tartósan olvasni tilos.” (87. §.)

javaslatot tárgyalás nélkül fogadtuk el”.⁵⁹ Harrer Ferenc „országgyűlésünk mai nappal elinduló megújulásáról” szöveg, s elsősorban az új ügyrenddel, azon belül is az interpellációkkal foglalkozott. Óvott attól, hogy a képviselők a továbbiakban választóik panaszáradatát minden esetben a ház elé vigyék; az interpellációnak nem egyéni sérelmeket, hanem a közérdekűeket kell feltárnia.⁶⁰

Az eddigi felszólalók csak indokolták, méltatták a javaslatokat, de az országgyűlés igazi szerepe a szabályok megalkotása lett volna. Láttuk, hogy mindkét határozatot a párt előzetesen megtárgyalta. Eddig a képviselők semmilyen változtatást nem javasoltak, kivéve Dinnyés Lajos technikai jellegű javaslatát, hogy a mentelmi bizottság legyen a tizedik állandó bizottság. Az utolsóként felszólaló Karácsonyi Béla viszont módosító indítványokat tett: az ügyrend hat paragrafusának egy-egy bekezdését javasolta megváltoztatni. Javaslataira azonnal reagált Pongrácz Kálmán. Karácsonyi kérte, hogy a bizottságok feladatai közt a törvényjavaslatok megtárgyalása mellett külön tüntessék fel a költségvetés és a tervtörvény megvitatását. Ez Pongrácz szerint felesleges, ezért nem támogatta a javaslatot. Szintén elvetette azt, hogy az üléseken a hozzászólások a jelentkezés sorrendjében történjenek (így ugyanis az elnök irányíthatja a vita menetét, de természetesen mindenkinek meg kell adnia a szót). Elfogadta viszont azt a felvetést, hogy a bizottságokban a törvényjavaslatok előadói ismertessék a kisebbségi véleményeket is. Karácsonyi kifogásolta, hogy az ülések után csak 21 nappal kapják kézhez a képviselők az ülések jegyzőkönyvét. Pongrácz szerint ennek lerövidítése csak technikai kérdés. Szükségesnek látta elfogadni azt, hogy egyes interpellációk sürgősséggel kerülhessenek a ház elé. Az utolsó felvetés az volt, hogy a nem bizottsági tag képviselők vehessenek részt tanácskozási joggal a bizottságok zárt ülésein is. Pongrácz ezt lényegében elhárította azzal, hogy kívánatos lenne, ha a képviselők háromnegyede bizottsági tag lenne. Emellett arra kérte Dinnyést, álljon el attól a javaslattól, hogy a mentelmi bizottság legyen a tizedik állandó bizottság. Minden oka megvan annak, hogy ez így legyen, érvelt – de Matolcsi János közbekiabálása után sem mondta el, hogy mi ez az ok. Dinnyés mindenesetre elállt a javaslattól.⁶¹ A mentelmi bizottság ezek után létrejött, de nem számították az állandó bizottságok közé. A parlament a két határozatot végül azokkal a változtatásokkal fogadta el, amelyeket Pongrácz Kálmán is támogatott.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a plenáris ülés csak igen apró, technikai változásokat fogadott el. A két határozat lényegét a párt alakította ki, így az országgyűlésnek a párt nagyvonalú gesztusa tette lehetővé saját szerepének növelését (s így a párt később tetszőlegesen meg is vonhatta ezt a jogot). Tehát a képviselőknek ke-

---

⁵⁹ Ogyn. 31. ülés. 1569–1574.; Szabad Nép, 1956. aug. 3., 4. Egy későbbi publicisztika szerint később Gerő, Nonn, majd mások is papír nélkül szólaltak fel, s „az ilyen módon elmondott beszédek szemmel láthatóan sokkal nagyobb érdeklődést, figyelmet keltettek a képviselők körében”. „Az új módszer az ülésszak utolsó napján kezdett már általánossá válni.” Szabad Nép, 1956. aug. 5., 3.

⁶⁰ Ogyn. 31. ülés. 1574–1578.; Szabad Nép, 1956. aug. 3., 4.

⁶¹ Ogyn. 31. ülés. 1578–1581.; Szabad Nép, 1956. aug. 3., 4.

vés köze volt ezen eredményekhez, a változást mégis jelentősnek mondhatjuk. Az 1956-os forradalom után ezen engedményeket visszavonták, a kádári parlamentek még kevesebb ideig üléseztek, a nyolcvanas évek elejéig folyamatosan csökkent az ülésnapok átlagos száma.⁶²

A két határozat valóban megjelent a hivatalos lapban.⁶³ Nem érdektelen összefoglalni, hogy mi is került a végleges változatba. A Szovjetunióknak és a pártnak tett kötelező tiszteletkörök után az 1/1956. Ogy. határozat kimondta, hogy „az eddiginél nagyobb mértékben kell felhasználnunk Alkotmányunk demokratikus alapelveit arra, hogy kibontakoztassuk a dolgozó nép államépítő tevékenységét.” A fő irányelveket az alábbiakban határozták meg: „minden alapvető kérdést törvényben kell szabályozni”; „ki kell bővíteni az országgyűlés irányító, ellenőrző tevékenységének körét”; az Elnöki Tanácsnak és a Minisztertanácsnak rendszeresen be kell számolnia tevékenységéről; biztosítani kell az országgyűlésnek a szocialista törvényesség megtartását. A fentiek érdekében az országgyűlés új munkamódszerei a következők: az eddiginél gyakrabban kell összehívni, s az ülések hosszát is úgy kell megállapítani, hogy legyen mód a javaslatok sokoldalú tárgyalására stb. A képviselőknek időben meg kell kapni a tervezeteket; minden törvényjavaslathoz részletes indoklást kell készíteni. A bizottságoknak az ülésszakok között is érdemi munkát kell végezni; működjenek közre a javaslatok előkészítésében; a munkába vonjanak be szakértőket. Az állandó bizottságok száma kilencre nőtt (jogi, igazgatási és igazságügyi; külügyi; honvédelmi; terv- és költségvetési; mezőgazdasági; ipari; kereskedelmi; kulturális; szociális és egészségügyi). Az eddiginél többször kell egyes kérdések megvizsgálására ideiglenes bizottságokat kiküldeni. Az új munkamódszerek a képviselőktől is megváltozott munkát követelnek: szorosabb kapcsolatot kell tartani a választókkal, segíteni azok panaszainak megoldását, rendszeresen beszámolva nekik munkájukról. Folyamatosan együtt kell működniük a helyi tanácsokkal, állami és társadalmi szervezetekkel. A képviselők megyénként csoportokat alakíthatnak. A házelnök feladata, hogy a képviselők bel- és külpolitikai kérdésekben egyaránt tájékozottak legyenek. A határozat utolsó fejezete kimondta, hogy további intézkedések szükségesek az irányelvek biztosítása érdekében: ki kell dolgozni a fő államhatalmi és államigazgatási szervek együttműködésének és működési területük elhatárolásának alapelveit; új választójogi törvényt; a képviselők jogaira és kötelességeire vonatkozó részletes szabályokat; a Hazafias Népfronton át elő kell készíteni a képviselői beszámolókat; újjá kell szervezni az állandó bizottságokat, továbbá a mentelmi és összeférhetlenségi bizottságot.⁶⁴

⁶² Bencsik Péter: *A Kádár-rendszer állama 1957–1989*. In: Szabó P. Csaba (szerk.): *A magyar állam története 1711–2006*. JATEPress, Szeged, 2010. 284.

⁶³ Lásd: Magyar Közlöny, 1956/69. sz. (aug. 8.); továbbá: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956*. Budapest, 1957., 21–27.

⁶⁴ 1/1956. Ogy. hat. az országgyűlés ügyrendjéről. Magyar Közlöny, 1956/69. sz. (aug. 8.), ill. *Törvények és rendeletek 1956.*, 21–23. Ismertette: Szabad Nép, 1956. aug. 10., 2.

Az új ügyrendet nem ismertetem ennyire részletesen, hiszen az zömében technikai kérdésekkel foglalkozik (az országgyűlés megalakulása, szervezete, tanácskozási rendje stb.). Az 1950-es, alig 28 §-ból álló ügyrend jelentősen kibővült: 1956-ban már 53 § szerepelt benne, részletesebben határozták meg pl. a házelnök feladatait. Az ügyrend is tartalmazta az új bizottságokat, s a korábbi ügyrenddel szemben előírta a mentelmi és összeférhetetlenségi bizottság felállítását, továbbá az *ad hoc* bizottságok létesítésének lehetőségét. Az ügyrend legfontosabb új fejezete az interpellációkról szólt. (Ez a régi ügyrendben is szerepelt, bár csak elméletileg.) Újdonság volt, hogy a kormány tagjain kívül interpellálhatóvá tette az Elnöki Tanácsot és a legfőbb ügyészt. Az interpellációt az ülés előtt 24 órával kellett a házelnöknél bejelenteni. Az interpellációra az országgyűlés előtt köteles volt válaszolni a megszólított személy, még az adott ülésnapon; indokolt esetben azonban írásban, 30 napon belül is volt lehetőség a válaszra. Az országgyűlés kimondhatta az interpelláció sürgősségét. A válasz után a képviselőnek viszontválaszra volt joga, mely után az országgyűlés döntött, hogy a választ tudomásul veszi-e, vagy napirendre tűzi az ügy tárgyalását. Létrehozta az ügyrend az Országgyűlés Irodáját is, amely szervezési és technikai segítséget adott a bizottságoknak és a képviselőknek, nyilvántartásokat vezetett és gondoskodott a gyorsírói jegyzőkönyvek elkészítéséről.⁶⁵

Az ülésnap utolsó napján, 1956. augusztus 3-án megválasztották az összes (régii és új) bizottság tagjait.⁶⁶ A nap további részében interpellációk hangzottak el – az új ügyrend szellemében. Interpellációkra 1949 óta nem került sor, annak ellenére, hogy az Alkotmány és az 1950-es ügyrend egyaránt biztosította ezt a jogot a képviselőknek.

Ezen az ülésnapon a képviselők alaposan kihasználták az újonnan megnyílt lehetőséget. Huszonegy interpelláció hangzott el. Ezek többsége természetesen nem érintett fontos politikai témákat, így nem is céloz valamennyi interpelláció ismertetése. Egyes motívumok kiemelése viszont rávilágít arra, hogy milyen volt az új szabályok alkalmazásának első napja: milyen gyorsan tanultak bele a képviselők az új szerepkörükbe?

Sási János és Varga Károly interpellációját pl. Rónai Sándor házelnök félbeszakította: csengetés után figyelmeztette őket, hogy valójában nem interpellálnak, hanem hosszú beszédbe fogtak. Ezért figyelmeztette őket az ügyrend betartására. Sárfi Rózsi később, saját interpellációjába beleszótta ezzel kapcsolatos véleményét. Szerinte sok képviselő most beszélt először az országgyűlésben, nem ismeri még az interpelláció módját, „s a közbeszólás, erélyes csengetés bizony ráijesztett ezekre a képviselőtársainkra [...] Azt hiszem, hogy ez nem helyes. Tanúsítsunk türelmet a parlament új munkamódszereinek kialakításával kapcsolatban is.” Rónai így vála-

---

⁶⁵ 2/1956. Ogy. hat. az országgyűlés és az országgyűlési képviselők munkájáról. Magyar Közlöny, 1956/69. sz. (aug. 8.), ill. *Törvények és rendeletek 1956.*, 23–27.

⁶⁶ Ogy. 32. ülés. 1586–1589.; Szabad Nép, 1956. aug. 4. 1.

szolt: „az ügyrendet azért alkottuk, hogy betartsuk” – amire a jegyzőkönyv szerint a képviselők helyesléssel és tapsal reagáltak. Rónai folytatta: „Az interpelláció keretében javaslatokat feltenni azért sem mutatkozik célravezetőnek, mert [...] az országgyűlésnek, mivel az nincs a napirendjén, nem áll módjában tanácskozni és határozatot hozni.”⁶⁷

Vajdai Lajosné a 18 évnél fiatalabbak éjszakai műszakban való foglalkoztatása tárgyában interpellálta a könnyűipari minisztert. A távollevő tárcavezető helyett annak helyettese adott választ, ám ő is csak írásban küldte el azt. A választ Vajdainé nem fogadta el. Már ez is kirívó lett volna, hiszen az összes többi választ elfogadták az interpellálók. Az azonban, hogy az országgyűlés is elutasította a miniszterhelyettes választát, az merőben új vonás volt. Annál is inkább, mert az elutasítás aránya 100%-os volt.⁶⁸ Az egyhangúság persze már azt a gyanút is keltheti, hogy megrendezett esetről volt szó.

Köböl József azt kifogásolta, hogy a hivatalok nem segítik kellőképpen a képviselőket és tanácstagokat munkájukban. A választ Hegedűs András fogalmazta meg: beszámolt egy készülő minisztertanácsi határozatról, illetve a tervezett államigazgatási törvényről. Ez utóbbi fogja majd szabályozni, hogy milyen ügyben melyik szerv az illetékes. Ezt követően mindenki tudja majd, hogy az egyes panaszokkal hova kell fordulni. Az 1087/1956. MT hat. „az államigazgatási szervek feladatairól az országgyűlési képviselők munkájának támogatásában” címmel valóban hamarosan, egy hónap múlva meg is jelent a Magyar Közlönyben.⁶⁹

Parragi György a fakultatív hitoktatás tárgyában interpellált. Mint mondotta, egyetért a kötelező hittan 1949-es megszüntetésével, de azzal nem, hogy a hittanosokat és szüleiket fenyegetik, hatósági nyomást gyakorolnak rájuk. Ismét Hegedűs András válaszolt. Bár nem az alkotmány írja elő, de a kormány mégis lehetővé teszi a fakultatív hittant – mondta. „Ismeretes pártunk álláspontja a vallás kérdésében. Azt hiszem, nem szükséges, hogy ezt a kérdést itt kifejtsem. [...] A kormány a vallás kérdésében teljes mértékben helyesli és magáévá teszi a párt álláspontját.” Ezután kifejtette: nem helyesli az adminisztratív nyomást, de ezek száma elenyésző. Gerő Ernő közbekiáltott: Ezt is elítéljük! Majd a miniszterelnök folytatta: minden esetet ki fognak vizsgálni. Majd hozzátette: előfordul, hogy az egyház is nyomás alatt tartja a szülőket e kérdésben, és ez is visszaélés.⁷⁰

---

⁶⁷ A félbeszakított interpellációkat lásd: Ogyn. 33. ülés. 1605. és 1609. Sárfi Rózi és Rónai pengevéltása: uo. 1631–1632. Az esetről egy későbbi publicisztika is beszámolt: Szabad Nép, 1956. aug. 5., 3.

⁶⁸ Ogyn. 33. ülés. 1618–1619.; Szabad Nép, 1956. aug. 4. 2., ill. aug. 5., 3.

⁶⁹ Ogyn. 33. ülés. 1610–1614.; Szabad Nép, 1956. aug. 4. 1–2. Az államigazgatási törvény már csak 1957 nyarán született meg, lásd: 1957. évi IV. tv. Az 1087/1956. MT. hat.-ot lásd Magyar Közlöny 1956/77. sz. (szcpt. 4.), ill. *Törvények és rendeletek 1956.*, 177.

⁷⁰ Ogyn. 33. ülés. 1636–1639.; Szabad Nép, 1956. aug. 4., 3.

Az interpellációk a Kádár-korszakban rendszeressé váltak ugyan, de 1957–1987 között évente átlag 7,2 interpelláció hangzott el. Egyetlen évben sem hangzott el annyi, mint 1956. augusztus 3-án egyetlen nap alatt.

Az országgyűlés 1956. nyári ülészakán tehát jelentős eseményekre került sor. A parlament határozatokat fogadott el saját szerepének megnöveléséről, hét év óta először interpellációkra került sor, itt is megtárgyalták a szocialista törvényesség bizonyult problémáját. Az országgyűlésnek még számos fontos feladatot szántak 1956-ban: még legalább két ülészakot tartottak volna. A következő ülészak kitűzött időpontja október 22-e, majd Gerőék jugoszláviai útja miatt egy hét késéssel október 29-e lett volna. A forradalom kitörése miatt az ülészak elmaradt, legközelebb csak 1957 májusában hívták össze a Tisztelt Házat. Az országgyűlés azonban ekkor ismét visszasüllyedt abba a jelentéktelen, háttérbe szorított helyzetbe, mint ahol 1956 nyaráig is volt.

Ernő Gerő's "Clear Sheet" Policy in the Hungarian Parliament
The Session of the National Assembly from 30th July to 3rd August 1956

Mátyás Rákosi, first secretary of the Hungarian Workers' Party, was forced to resign on 18th July 1956. He was followed by Ernő Gerő who was also considered to be a stalinist leader. However, after the 20th Congress of the Communist Party of the Soviet Union he gradually changed his mind and became reform-orientated. He announced his political reforms known as the policy of „clear sheet”. These reforms are mostly forgotten, contrary to the fact that they were not only announced but executed as well.

One of the main aims of these reforms was to increase the role of the Hungarian National Assembly, which was neglected during the Rákosi leadership. The Parliament assembled twice a year, negotiating only for 8–10 days per annum. The number of laws was reduced by issuing so-called „law decrees”. There were no interpellations for years, from 1949 to 1956.

This study analyzes the five-day session of the National Assembly in the summer of 1956, where many significant changes took place. First of all, two resolutions were passed in order to secure the greater role of the parliament and the MPs in public life. The second important issue was the „socialist lawfulness”, e.g. the rehabilitation process of the victims of the show trials; other measures were to be taken to penalize those officials (mostly in the political police) who broke the laws in the first half of the 1950s. The Prime Minister and the Attorney General also had long speeches which dealt with socialist lawfulness. The third important event was the interpellation day, where the first interpellations could be heard for seven years. Although these changes were excessive, it is necessary to underline the limits of this democratization. Old habits were hard to break. Parliamentary reforms were prepared even before the fall of Rákosi. What is more, its recommendations were more radical than the resolutions which were adopted later. There were no real debates either: speakers were carefully selected previously. Lawfulness had its own limits; it was only a socialist lawfulness. However, these were only the first steps to the right direction. The next session was to be held in October with important subjects on its agenda. However, due to the revolution of 1956, the session was cancelled. The National Assembly was convened only in May 1957, when Kádár restored the stalinist type of legislation.